

Editör

Doç.Dr. Halil Apaydın

Din Psikolojisi

Yazarlar

Prof.Dr. Hasan Kaplan

Doç.Dr. Abdulvahid Sezen

Doç.Dr. Halil Apaydın

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Canan Karakaş

Yrd.Doç.Dr. Cüneyd Aydın

Yrd.Doç.Dr. Feim Gashi

Yrd.Doç.Dr. Muhammet Kızılgeçit

Yrd.Doç.Dr. Muharrem Cufta

Yrd.Doç.Dr. Necmi Karşlı

Yrd.Doç.Dr. Orhan Gürsu

Yrd.Doç.Dr. Ömer Faruk Söylev

Yrd.Doç.Dr. Rasim Bayraktar

Yrd.Doç.Dr. Süleyman Turan

Yrd.Doç.Dr. Zuhâl Ağilkaya Şahin

Editör
Doç.Dr. Halil Apaydın
Din Psikolojisi

ISBN: 978-605-9498-03-6

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2017

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

SEM OFSET

Lisans Yayıncılık
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Din psikolojisi disiplini, bilimler hiyerarşisinde daha çok psikolojinin bir alt dalı olarak kabul edile gelmiştir. Bunun böyle olması, din psikolojisinin daha çok psikolojinin kullandığı yöntem ve teknikleri kullanana bir disiplin olması ve araştırma konularının inceleniş biçiminin psikolojiden ayrı düşünülmemesidir. Her ne kadar disiplinler birbirinden ayrı olarak problemleri ele alırken farklı bakış açılarına (yöntem, teknik ve teorik temellendirmeler) sahip olsalar da, günümüzde disiplinler arası araştırma ve incelemeler daha çok önem kazanmaktadır.

Ülkemizde ve diğer ülkelerde din psikolojisi ile ilgili yapılan araştırmalarda belirli yöntem ve tekniklerle elde edilen verilerin elde edilişi ve değerlendirilişi kendi içerisinde bir mantığa sahip olduğu gibi bilim mantığı açısından da belli bir seviye ve ivmeye sahiptir. Bu nedendir ki din psikolojisinde araştırılan konulara yaklaşımlar ve problem içeriğinin gelişimi her geçen gün çeşitlenmektedir. Kültürlerarası, inançlar arası karşılaştırmalar sadece sosyal psikolojinin konusu olmaktan çıkmakta farklı disiplinlere konu olabildiği gibi din psikolojisine de konu olabilmektedir.

Bu kitap, İlahiyat fakülteleri / İslami ilimler fakülteleri / Din bilimleri fakülteleri eğitim-öğretim müfredatı içerisinde ayrı ayrı yer aldığı Psikolojiye Giriş ve Din Psikolojisi derslerinin içeriği göz önünde bulundurularak hazırlanmış toplam on dört bölümden oluşmaktadır. Bu on dört bölüm içerisinde lisans düzeyinde sahip olunması gereken konular ana hatlarıyla işlenmiştir.

Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen bütün bölüm yazarı meslektaşlarıma ve bu çalışmanın organizasyonundan yayınlanmasına kadar her aşamasını yürüten Lisans Yayıncılık yetkililerine teşekkürü bir borç olarak dile getirmekten onur duyuyorum.

İstanbul, 2017

Doç.Dr. Halil Apaydın
Editör

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1 PSİKOLOJİ BİLİMİ VE YAKLAŞIMLARI	13
1.1. Psikolojinin Tanımı	16
1.2. Psikoloji Bilimi	17
1.2.1. Modern Psikolojinin Gelişimi	17
1.2.2. İslami Psikolojinin Gelişimi	20
1.3. Psikolojinin Amaçları	22
1.4. Psikolojide Yaklaşımlar	22
1.5. Psikolojide Temel Tartışma Konuları	27
Yararlanılan Kaynaklar	30
Bölüm 2 DİN PSİKOLOJİSİ VE TARİHÇESİ	33
2.1. Dinin Yaygınlığı ve Kapsamı	34
2.2. Din Psikolojisi Bilimi	34
2.3. Din ve İnsan	36
2.4. Dinin Tanımlanması	37
2.5. Din Psikolojisinin Tanımı ve Amacı	38
2.6. Din Psikolojisinin Önemi	40
2.7. Din Psikolojisinin Alanı ve Araştırma Konuları	42
2.8. Din Psikolojisi Tarihine Genel Bir Bakış	43
2.8.1. Batıda Psikoloji ve Din Psikolojisi	44
2.8.2. İslam Dünyasında Psikoloji ve Din Psikolojisi	45
2.8.3. Türkiye’de Din Psikolojisi	46
Yararlanılan Kaynaklar	48
Bölüm 3 ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	49
3.1. Araştırmada Temel Kavramlar	50

3.1.1. Bilgi	50
3.1.2. Bilim	51
3.1.3. Araştırma	52
3.1.4. Bilimsel Araştırma	53
3.2. Araştırma Yöntemi	53
3.2.1. Yöntem	54
3.2.2. Bilimsel Yöntem	54
3.2.3. Evren ve Örneklem	54
3.2.4. Değişken	55
3.2.5. Hipotez	56
3.2.6. Teori	56
3.3. Araştırma Bilgi Toplama Yöntemi	56
3.3.1. Gözlem Yöntemi	57
3.3.2. Deneysel Yöntem	57
3.3.3. Anket Yöntemi	57
3.3.4. Mülakat Yöntemi	58
3.3.5. Şahsi Dokümanlar Yöntemi	58
3.3.6. Literatür (Arşiv) Tarama Yöntemi	59
3.4. Araştırma Verilerinin Analiz Yöntemleri	60
3.4.1. Nicel Veri Analizi	60
3.4.2. Nitel Veri Analizi	61
Yararlanılan Kaynaklar	62

Bölüm 4 **DİNİ İNANÇ, DİNİ TASAVVUR,** **ŞÜPHE VE İNANÇSIZLIK**

65

4.1. İnanç Kavramı	66
4.1.1. İnanç Fıtrat İlişkisi	66
4.1.2. İnanç ve Eşdeğer Kavramlar	67
4.2. Dini İnanç ve İman	68
4.3. Dini İnançın Oluşumu ve Gelişimi	69
4.3.1. Psikolojik Yaklaşım	70
4.4. Dini İnançın Psikolojik Dinamikleri ve Tanrı Tasavvuru	71
4.4.1. Temel Güven Duygusu ve İmanın Oluşumu	73
4.5. Çocuklukta Dini Düşünce ve Tanrı Tasavvuru Gelişimi	78
4.6. Dini Şüphe ve İnançsızlık	81
4.6.1. Dini Şüphe ve İnançsızlığın Psikolojisi	82
Yararlanılan Kaynaklar	86

Bölüm 5
İNSAN GELİŞİMİ VE DİN

89

5.1. İnsan Gelişimi	90
5.1.1. Gelişiminin Başlıca Evrensel İlkeleri	90
5.1.2. Gelişim Dönemleri ve Ödevleri	93
5.2. Dini Gelişim	96
5.2.1. Dini Gelişimin Başlıca Evrensel İlkeleri	99
5.2.2. Dini Gelişim Kuramları	100
5.2.2.1. Ronald Goldman'ın Dini Düşünce Gelişimi Kuramı	102
5.2.2.2. James Fowler'ın İnanç Gelişimi Kuramı	106
5.2.2.3. Fritz Oser'in Dini Yargı Gelişimi Kuramı	112
5.3. Gelişim Evreleri ve Dini Yaşantı	115
5.3.1. Bebeklik Dönemi (0-2 Yaş) ve Dini Yaşantı	115
5.3.2. İlk Çocukluk Dönemi (2-6 Yaş) ve Dini Yaşantı	116
5.3.3. Son Çocukluk Dönemi (6-12 Yaş) ve Dini Yaşantı	118
5.3.4. İlk Ergenlik Dönemi (12-14) ve Dini Yaşantı	119
5.3.5. Son Ergenlik(Gençlik) Dönemi (14-21) ve Dini Yaşantı	121
5.3.6. Yetişkinlik Dönemi (21-40) ve Dini Yaşantı	122
5.3.7. Orta Yaş Dönemi (40-60) ve Dini Yaşantı	123
5.3.8. Yaşlılık Dönemi (60 ve Üstü) ve Dini Yaşantı	123
Yararlanılan Kaynaklar	125

Bölüm 6
DİNİ DUYGU VE DAVRANIŞ PSİKOLOJİSİ

127

6.1. Duygu	128
6.2. Duyguların Oluşumu ve Gelişimi	129
6.3. Duyguların Çeşitleri	131
6.3.1. Fizyolojik Duygular	131
6.3.2. Psikolojik Duygular	131
6.3.2.1. Benlik Duygusu	131
6.3.3. Sosyal Duygular	133
6.3.3.1. Ahlaki Duygular	133
6.3.3.2. Dini Duygular	134
6.4. Davranış Kavramı	136
6.4.1. Dini Davranış	136
6.5. Psiko-sosyal Açıdan Dini İnanç-Dini Davranış İlişkisi	137

6.5.1. Olumlu Dini Davranışlar	139
6.5.1.1. Biçimsel Olumlu Dini Davranışlar	139
6.5.1.2. Biçimsel Olmayan Olumlu Dini Davranışlar	144
6.5.2. Olumsuz Davranışlar	148
6.5.2.1. Somut Olumsuz Davranışlar	148
6.5.2.2. Soyut Olumsuz Davranışlar	152
Yararlanılan Kaynaklar	155

Bölüm 7 **PARAPSIKOLOJİ VE DİN**

159

7.1. Parapsikolojinin Tarihi	163
7.2. Para Psikolojik Olay Türleri	165
7.2.1. Altıncı His Tecrübeleri (Extrasensory Perception: ESP)	165
7.2.1.1. Telepati (Telepathy)	166
7.2.1.2. Durugörü (Clairvoyance)	167
7.2.1.3. Önsezi (Precognition)	168
7.2.2. Psikokinesis (PK)	169
7.2.2.1. Makro-PK	169
7.2.2.2. Mikro-PK	170
7.2.2.3. Biyo-PK	171
7.2.3. Paranormal Olaylar	172
7.2.3.1. Poltergeist Tecrübeler	172
7.2.3.2. Ölüm Eşiği Deneyimleri	175
7.2.3.3. Bedenden Çıkma Deneyimleri	179
7.2.3.4. Görünme Tecrübeleri	181
7.2.3.5. Reenkarnasyon Deneyimleri	183
Yararlanılan Kaynaklar	185

Bölüm 8 **BATIL İNANÇ VE DAVRANIŞ PSİKOLOJİSİ**

189

8.1. Batıl İnanç ve Davranışların Tanımı	192
8.2. Batıl İnanç ve Davranışların Psiko-Sosyal Nedenleri	194
8.2.1. Biyolojik Nedenler	194
8.2.2. Psikolojik Nedenler	195
8.2.2.1. Şartlanma	195
8.2.2.2. Eşyanın Mahiyetini Bilmeme	196
8.2.2.3. Korunma Arayışı	196
8.2.2.4. İhtiyaçlar	197

8.2.2.5. Çaresizlik	198
8.2.2.6. Geleceği Bilme Arzusu	198
8.2.2.7. Cehalet	198
8.2.2.8. Rüya ve Hayaller	199
8.2.3. Sosyo-Kültürel Nedenler	199
8.2.3.1. Sosyal Çevre	199
8.2.3.2. Kültür	200
8.2.3.3. Medya	201
8.3. Batıl İnanç ve Davranış Türleri	201
8.4. Batıl İnanç ve Davranışların Demografik Değişkenlerle İlişkisi	204
8.4.1. Yaş	204
8.4.2. Cinsiyet	205
8.4.3. Eğitim Durumu	205
8.4.4. Sosyo-Ekonomik Durum	206
8.4.5. Sağlık	206
8.5. Modern Zamanda Batıl İnanç ve Davranışlar	206
Yararlanılan Kaynaklar	210

Bölüm 9

YENİ DİNİ HAREKETLER PSİKOLOJİSİ

217

9.1. Sosyal Bir Olgu Olarak Yeni Dini Hareketler	219
9.1.1. Yeni Dini Hareketler'in Temel Özellikleri ve Tanımlama Problemi	219
9.1.2. Yeni Dini Hareketleri Tasnif Girişimleri	221
9.1.3. Yeni Dini Hareketlere Katılanların Temel Profilleri	223
9.2. Birey ve Hareket Açısından Yeni Dini Hareketlere Üyelik	226
9.2.1. Mahrum Bırakılmış Birey	228
9.2.2. Yabancılaşmış Birey	231
9.2.3. Dine Eğilimli Birey	236
9.2.4. Kimlik Arayışında Birey	240
9.2.5. Krizde olan Birey ve Anlam Arayışı	246
9.3. Lider ve Üyelerinin Psikopatolojisi	250
9.4. Yeni Dini Hareketler'in Üyelerine Genel Bir Bakış	252
Yararlanılan Kaynaklar	255

Bölüm 10

RUH SAĞLIĞI VE DİNDARLIK

261

10.1. Ruh Sağlığı	262
-------------------	-----

10.2. Dindarlık	265
10.2.1. Dindarlık Boyutları	267
10.2.2. Dindarlık Sınıflamaları	269
10.3. Ruh Sağlığı ve Dindarlık İlişkisi	270
10.3.1. Dua Psikolojisi	276
10.3.1.1. Duanın Tanımı ve Özellikleri	276
10.3.1.2. Duada Şekil ve İçerik	277
10.3.1.3. Duanın Psikolojik Yorumu	279
10.3.2. İbadet Psikolojisi	281
10.3.2.1. İbadetin Anlamı	282
10.3.2.2. İbadetin Psikolojik Sonuçları	283
Yararlanılan Kaynaklar	286

Bölüm 11
PASTORAL PSİKOLOJİ:
DİNİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

291

11.1. Kavramsal Çerçeve	292
11.1.1. Pastoral Psikoloji	292
11.1.2. Maneviyat	293
11.1.3. Manevi Danışmanlık	293
11.2. İslami Psikolojik Dini Danışma Modelleri:	295
11.3. Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Dini Kavramlar	296
11.3.1. Affetme	296
11.3.2. Manevi Danışmanlıkta Hikâye Anlatma	299
11.3.3. İstiğfar	299
11.3.4. Temel Yaşam Amacı	300
11.4. Dini Danışma ve Rehberlik Teknikleri	301
11.4.1. Bireyi Tanıma Teknikleri: Psikanalitik Teknikler	301
11.4.2. Hizmet Sunma Teknikleri: Terapötik Tutum ve Beceriler	301
11.4.3. Aktif (Etkin) Dinleme	302
11.4.4. Soru Sorma	302
11.4.5. Sorumlulukların Paylaşılması	303
11.5. Türkiye’de Manevi Danışmanlık Uygulamaları	303
11.6. Manevi Destek ve Rehberlik İlkeleri	303
11.7. Ceza Evlerinde Manevi Danışmanlık	304
11.7.1. Cezaevi Dini Danışmanlığında Dikkat Edilecek Hususlar	304
Yararlanılan Kaynaklar	305

Bölüm 12
KİŞİLİK VE DİN

309

12.1. Kişilik	310
12.2. Kişilik Kuramları	313
12.2.1. Tip Kuramları	313
12.2.1.1. Fizyolojik Olanlar	313
12.2.1.2. Fizikî Özelliklere İlişkin Olanlar	314
12.2.1.3. Davranış Özelliklerini Dikkate Alan Yaklaşımlar	314
12.2.2. Treyt (Faktör) Kuramları	315
12.2.3. Psikanalitik Kuram	316
12.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramları	317
12.3. Kişilikle İlgili Bazı Kavramlar	318
12.3.1. Mizaç (Huy)	318
12.3.2. Karakter	318
12.3.3. Benlik	319
12.4. Dini Kişilik	320
12.5. Dindarlık ve Dindarlık Tipleri	322
12.5.1. İç Güdümlü Dindarlık	324
12.5.2. Dış Güdümlü Dindarlık	324
12.6. Din ve Kişilik	325
12.7. Din ve Benlik	329
Yararlanılan Kaynaklar	330

Bölüm 13
TASAVVUF PSİKOLOJİSİ

335

13.1. Tasavvuf Kavramı	336
13.2. Tasavvuf ve Mistisizm	337
13.3. Tasavvuf-Psikoloji İlişkisi	339
13.4. Nefs, Gelişimi ve Mertebeleri	340
3.4.1. Nefsin Gelişim Aşamaları	342
13.5. Benliğin Dönüşümünde Dini ve Tasavvufi Uygulamaların Psikolojik Değeri	346
13.5.1. Namaz	347
13.5.2. Teheccüd	348
13.5.3. Dua	350
13.5.4. Oruç	351

13.5.5. Zikir	352
13.5.6. Müzik ve Sema	353
13.6. Diğer Tasavvufi Uygulamalar	354
Yararlanılan Kaynaklar	357

Bölüm 14

DİNİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM PSİKOLOJİSİ

231

14.1. İhtida ve İrtidad Kavramlarının Anlamsal Boyutu	362
14.1.1. Tarihsel Süreçte Ridde Savaşlarının Dini ve Siyasi Nedenleri	365
14.2. Din Değiştirmede Etkili Olan Sosyo-Kültürel ve Çevresel Faktörler	369
14.2.1. Toplumun Kültürünü, Gelenek ve Göreneklerini Benimseme	370
14.2.2. Çevresindeki Kişilerce Saygı Görme, Takdir Edilme Arzusu	371
14.2.3. Topluma Uyma İsteği	372
14.2.4. Diğer Dinleri Araştırma ve Diğer Dine Mensup Kişilerle Dini Konuları Tartışma	373
14.2.5. Diğer Dine Bağlı Kişilerin Olumlu Davranışları	373
14.2.6. Diğer Din Mensubu Kişi ile Evlilik	376
14.3. Din Değiştirmede Etkili Olan Psikolojik Faktörler	377
14.4. Din Değiştirmede Etkili Olan Kişilik Özellikleri	384
14.4.1. Dini Telkin	384
14.4.2. Bağlı Olduğu Dine Karşı Tepkiler	387
14.4.3. Ani Hidayet	389
14.5. Din Değiştirmede Etkili Olan Zihinsel Faktörler	391
14.5.1. Akıl Yürütme ve Zihinsel Tatmin	391
14.5.2. Bağımsızlık Arzusu	392
14.5.3. Ölümsüzlük Arzusu	393
14.5.4. Bir Varlığa Bağlanma İhtiyacı	394
14.5.5. Allah'ın Varlığına Dair Yeterli Delil Bulamama	394
14.5.6. Kimlik Bunalımı ve Güvenlik İsteği	395
Yararlanılan Kaynaklar	396